

KOMMUNISTA HÁLÓZATOK CSAPDÁJÁBAN

BORVENDÉG ZSUZSANNA

Megdöbbenő adatot publikált 2012-ben a Tax Justice Network: számításaik szerint 1980 és 2010 között 242 milliárd amerikai dollár áramlott ki Magyarországról *offshore* céghálózatokba.¹ Ez az összeg az akkor megtermelt nemzeti jövedelem egyharmada; vagyis minden harmadik esztendőben a teljes magyar társadalom annak a hálózatnak dolgozott, amelyet sejtelmesen csak globális háttérhatalomnak szoktunk nevezni. De kik állhattak az ország kifosztása mögött? Hogyan jöhetett létre egy olyan gazdasági érdekcsoport, amely a pártállami keretek ellenére nyugati kapcsolatrendszerekbe ágyazódott?

FÖLDALATTI HADSZÍNTÉR

Ha meg akarjuk érteni ennek a pénzügyi maffiának a kiépülését, 1944-ig kell visszanyúlnunk az időben. Ekkor érkeztek Magyarországra a szovjet bolsevik párt komisszárjai, akiknek az volt a feladatuk, hogy már az államosítások előtt rátegyék a kezüket a külkereskedelemre. A politikai élet frontvonalai mögött a gazdasági életben – a magántulajdon felszámolásán túl – olyan visszafordíthatatlan folyamatok kezdődtek, amelyek alapvetően befolyásolták később a rendszerváltoztatás menetét is, sőt minden bizonnyal behatárolják hazánk jelenlegi gazdasági lehetőségeit.

A hódítók kíséretében jól képzett, titkosszolgálati ismeretekkel és gyakorlattal rendelkező személyek lépték át a magyar határt, akik Moszkvában kitanulták az illegális hálózati munka irányításának minden elemét. Segítségükre volt a nemzetközi „kémhadszintér”, hiszen a szovjetek jelentős háttérrel építettek maguknak a két világháború közötti Nyugaton, amelynek alapjául a Lenint hatalomra segítő, többnyire értelmiségiekből álló marxista–anarchista kapcsolatrendszer szolgált. Természetesen a világháborús ellenfelek taktikai támogatása is hozzájárult a cári Oroszország bukásához, de a baloldali mozgalmak stabil háttere nélkül nem született volna meg a Szovjetunió. A bolsevik tanoktól megfertőzött és önkéntesen hadrendbe álló társutasok – a szovjet hírszerzők iránymutatása mellett – sikeresen hatoltak be a szabad világ államainak adminisztrációjába is, de a legalaposabb munkát a civil életben végezték.² A legkülönbözőbb társadalmi csoportokat sikerült megszólítani és

1 James S. HENRY: *The Price of Offshore Revisited. New Estimates for 'Missing' Global Private Wealth, Income, Inequality and Lost Taxes.* Tax Justice Network. <http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Price_of_Offshore_Revisited_120722.pdf> A kutatás számszerűsített összegzését a Tax Justice Network a következő táblázatban foglalta össze: *Capital Flight from Developing Countries: the Top 20 Losers.* <http://static.guim.co.uk/sys-images/Observer/Pix/pictures/2012/07/22/gu_wealth-offshore-02.jpg>

2 Magyar nyelven is számos szakirodalom jelent meg a témában. A teljesség igénye nélkül lásd: Karel BARTOŠEK: *Vallanak az archívumok. Prága – Párizs (1948–1968).* ford. VAJDA Lőrinc, Hamvas Béla Kultúrákutató Intézet, Bp. 2003.; Stephen KOCH: *Kettős szerepben. Az értelmiség elcsábítása.* ford. BERÉNYI Gábor,

érzékenyíteni a kommunista világhatalmi törekvések iránt. Az ideológiai agymosás mellett elengedhetetlen volt a stabil gazdasági háttér létrehozása, hogy elegendő tőke álljon rendelkezésükre a „világjobbító” társadalmi kísérlethez, amely a történelem egyik legpusztítóbb vírusát szabadította az emberiségre.

Lenin az államosítások gyors ütemű kivitelezése után koncessziós szerződésekkel nyugati befektetőknek kínálta fel az orosz iparvállalatokat, így hatolt be a – főleg amerikai – nagytőke a bolsevik birodalomba. Beindították az ipari termelést, kiépítették az infrastruktúrát, ezzel nem elhanyagolható segítséget nyújtottak minden idők legtotálisabb diktatúrájának megszületéséhez.³ Így került például a híresen antikommunista Henry Ford is beruházóként a Szovjetunióba, ahol egy traktorgyár felépítésében és beüzemelésében működött közre.

Volt azonban egy ágazat, amelyet elzártak a kapitalista vállalkozók elől: a külkereskedelem. Az árucserre feletti ellenőrzés állami monopólium maradt mindvégig – nem véletlenül. A külkereskedelem élő kapcsolatrendszer, amelyben állandó a tőkemozgás, vagyis tökéletes fedést tud nyújtani titkos hálózatépítéshez és illegális pénzmozgatásokhoz is. Felhasználták földalatti mozgalmak támogatására, titkosszolgálati műveletek végrehajtására, ennek technikáját a két világháború között csiszolták tökélyre. Kialakították azt a titkos pártfinanszírozási módozatot, amely a közvetítő kereskedelmen alapult: a Szovjetunióval folytatott árucserre kizárólag nyugati kommunista pártok vállalatain keresztül bonyolódott, amelyek jutalékot kaptak tevékenységükért, vagyis a kommunista térnyerést pénzelték minden egyes üzleti megállapodással. Ugyancsak a külkereskedelem felhasználásával hozták létre az első nagyobb hírszerző rezidentúrákat Nyugat-Európában: diplomáciai feladatokat is ellátó külkereskedelmi kirendeltségeket létesítettek, ahol akár több száz szovjet kiküldött is dolgozott egyszerre. A „vörös polip” korai nyugati csápjai gyanánt vegyesvállalatokat alapítottak a nagyobb városokban, részben szovjet, részben kapitalista cégek bevonásával, többnyire bankok részvételével, amelyek finanszírozták az új világbirodalom felemelkedését.

A hálózatépítés tehát a bolsevik hatalom egyik alapvető pillére volt, amely egyfelől nem meglepő, hiszen a világforradalmi álmokhoz helyi bázisokra volt szükség, amelyen keresztül a felforgatást és a destabilizálást könnyen megvalósíthatták. Másfelől mégis ellentmondásosnak tűnik mindez, hiszen a Szovjetunió totális államot épített, szigorúan centralizált és hierarchikusan felépített berendezkedést valósított meg, ez pedig feltételezi a horizontális és informális társadalmi rendszerek, vagyis a hálózatok létrejöttének és megerősödésének akadályozását. Miközben Szovjet-Oroszország s később a Szovjetunió rengeteg energiát és pénzt áldozott arra, hogy a területén kívül fejlessze a hozzá lojális emberek és szervezetek kapcsolatait, határain belül szinte teljesen ellehetetlenítette a társadalom önszerveződését. Talán ez lehetett a gyors és látványos siker egyik titka. A szovjet titkosszolgálat és különböző segéderői (például a Komintern) jelen voltak a nyugati társadalmak legkülönbözőbb csoportjaiban, beépültek az állami intézményrendszerekbe, sikeresen használták ki a társutas értelmiség humánusnak hazudott eszmékbe vetett többnyire naiv és vak hitét, ezzel alapjaiban kezdték ki az ellenséges világrendet, miközben a háttérszáguk teljesen immunis maradt a hasonló ellentámadásokkal szemben.

Hazánk sorsának alakulása szempontjából sem lényegtelen ez a hálózati működés, hiszen meghatározó szerepet játszottak a *földalatti hadszíntéren* azok a kommünárok, akik 1919 augusztusa után elmenekültek Magyarországról. Pétervár mellett Budapesten sikerült átvenniük rövid időre a hatalmat, bukásuk után pedig kirajzottak azokba a nyugati nagyvárosokba, ahol ekkor már erős bázisokat tudhattak maguk mögött: elsősorban Bécs és Berlin volt a célállomás. Az elkövetkező évtizedekben számos hazánkban született felforgató

**fedést nyújtottak a
titkos hálózatépítéshez**

Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, Bp. 2014.; Joël KOTÉK: *Az ifjú gárda. A világ ifjúsága a KGB és a CIA között, 1917–1989.* ford. VAJDA Lőrinc, Nagyvilág, Bp. 2005.; SCHMIDT Mária: *A titkosszolgálatok kulisszái mögött. Hitek, ideológiák és hírszerzők a XX. században.* XX. Század Intézet, Bp. 2005.

3 SERES Attila: *A szovjet piac „meghódítása” és a magyar tőke Trianon után. Iratok a szovjet–magyar vegyes kereskedelmi társaság történetéhez (1923).* Századok, 2006/1. 82.

vegyült el a szovjetek által támogatott apparátusokban a titkosszolgálatoktól a különböző munkásmozgalmi és kommunista szervezetekig. „Magyar maffiaként” is szokták őket nevezni a nemzetközi szakirodalomban,⁴ bár származási helyük határozta meg legkevésbé az identitásukat – internacionalista, kozmopolita emberek voltak, akik többnyire vezető szerepet játszottak a bolsevik hálózatok irányításában. Speciális tudással rendelkeztek tehát, amelyet 1944 őszétől sikeresen kamatoztattak szülőföldjükön is.

A kommün pénzügyi népbiztosa, Varga Jenő szervezte meg Berlinben a Komintern financiaális központját, majd létrehozta Moszkvában a Világgazdasági és Világpolitikai Intézetet, amely a bolsevik hálózatok gazdasági hátterét is biztosította.⁵ Az ő tanítványa volt az eredetileg orvosi végzettséggel rendelkező Háy László, aki szintén a Tanácsköztársaság után kényszerült emigrációba, s előbb Berlinben, majd Moszkvában tevékenykedett. Háy 1944 őszén azzal a megbízatással érkezett vissza Magyarországra, hogy elvtársaival még az államosítások előtt megszervezzék és biztosítsák a külkereskedelem feletti kommunista felügyeletet. Elfoglalt pozíciói is e feladat sikerét szolgálták: először a Magyar–Szovjet Külforgalmi Rt. vezetője volt, majd a Magyar Nemzeti Bankhoz (MNB) került, ahol osztályigazgatóként segítette az árucere-forgalom pártja általi ellenőrzését.⁶ Vas Zoltán közvetlen munkatársa volt már a szovjet fővárosban is, előtte a Komintern ügynökeként hosszú éveket ült börtönben, majd Rákosival együtt cserélte ki a magyar állam a '48-as lobogókra. Moszkvában Vas is részt vett a nyugati hálózatok titkos finanszírozásában, így birtokában volt annak a tudásnak, amely a gazdasági csúcsszerv, azaz a Gazdasági Főtanács irányító pozíciójába juttatta őt 1945 végén.

ÁLANTIFASIZMUS

A Magyar Kommunista Párt (MKP) a szovjet Vörös Hadsereg előrenyomulásával párhuzamosan építette ki gazdasági bázisait: rohamos cégalapításba kezdett. Sorra jöttek létre a helyi pártalapszervezetek vállalkozásai, amelyek bekapcsolódtak az ekkor még elsősorban csempészetben alapuló árucere-forgalomba. 1944. november 7-én Szegeden hívták életre a Szikra Kiadót, az első kommunista pártvállalatot, amely nemcsak nyomdai, kiadói tevékenységet látott el, hanem számos üzletet bonyolított.⁷ A cég gazdasági és pénzügyeinek irányításával Vas Zoltánt és a szintén moszkovita későbbi miniszterelnököt, Nagy Imrét bízták meg, a pénztárosi funkciót ideiglenesen Háy László látta el.⁸ A Szikra központi szerepet játszott a pénzügyi háttér megteremtése mellett a pártpropaganda terjesztésében is.⁹

1944. december végén, az Ideiglenes Nemzetgyűlés összehívásakor az MKP-n belül már működött a Gazdasági Osztály (GO),¹⁰ a párt pénzügyi központja, amelynek koordinálása alá helyezték az 1944 őszétől gründolt vállalatok irányítását. 1945. január 10-én a párt Központi Vezetősége úgy döntött, hogy a pártgazdaság és a párt pénzügyek szervezésével, vagyis a GO vezetésével Vas Zoltánt bízzák meg. 1945 végétől a GO tevékenysége fölött a pártvezetés erős embere, Farkas Mihály, a későbbi honvédelmi miniszter gyakorolt felügyeletet,¹¹ Vas Zoltán pedig az újonnan felállított Gazdasági Főtanács élére került. Ekkorra már a párt által alapított vállalatok olyan tömege jött létre,¹² és azok olyan rendezetlenül, átláthatatlanul működtek, hogy szükségessé vált a vállalkozások központosítása, egy nagy holding alatt történő egyesítése; ezt 1945 decemberében meg is tették.

4 KOCH: I. m.

5 STARK Tamás: *Magyar foglyok a Szovjetunióban*. Lucidus, Bp. 2006.

6 Háy László (1891–1945). *Gazdaság*, 1975/1. 135.

7 A Szikra Kiadó történetéről lásd: SCHEIBNER Tamás: Könyvkiadás a koalíciós években. A Szikra Nyomdai, Irodalmi és Lapkiadó Vállalat és a politikai fordulat. *Magyar Könyvszemle*, 2013/4. 456–476.

8 HUBAI László – SZABÓ Éva: A Magyar Kommunista Párt gazdálkodása 1944–1948. *Múltunk*, 1998/2. 79.

9 SCHEIBNER: I. m. 458.

10 A szervezet felállításáról és szervezeti, személyi változásairól lásd: Hubai–Szabó i. m..

11 HUBAI – SZABÓ: I. m. 79–80.

12 A legfontosabbak: Szikra Rt., Szabad Nép, Budapest Garage és Gépkocsijavító Üzem Kft., Magyar Filmipari Rt., Nép-Sport Lapkiadó Rt. Lásd: *Uo.* 82.

Kommisszárok –
A „Szovjet tanácsadók terme”
a Terror Háza Múzeumban
(Terror Háza Múzeum)

A kommunista párthoz köthető vállalkozások háromféle formában működtek: voltak, amelyek köztudottan az MKP tulajdonát képezték, de léteztek olyanok, amelyekben a kommunisták tulajdonjogát titkosan kezelték, egyes vállalatok pedig egyszerűen csak részesedést fizettek a GO-nak. E három cégfajtának az ügyeit Sebes Sándor, a nemzetközi munkásmozgalom harcedzett ügynöke hangolta össze.¹³ Már ebből az időszakból is vannak adatok arra, hogy a kommunisták cégei svájci vállalatokkal és pénzintézetekkel álltak kapcsolatban, a csempészetet rajtuk keresztül bonyolították, az itt kezelt bankszámlákon gyűjtötték az illegális bevételeket.¹⁴ Sebes Sándor az államosítások után is gyakran megfordult Svájcban, az Egyesült Államok hírszerzése, a CIA a magyar pénzügyi és bankműveletek irányítójaként tartotta számon, aki valutabeszerezéseket végzett, és konspiratív úton szállította az illegális támogatásokat a nyugati testvérpártoknak.¹⁵

Hosszan lehetne részletezni azon cégek sorát és működésük módszertanát, amelyeket még a „koalíciós időkben”, az államosítások befejezését megelőzően hoztak létre szovjet segítséggel.¹⁶ A cél egyértelmű volt: felügyeletet gyakorolni a külkereskedelmi forgalom felett, ezáltal kizárólagos tudást szerezni a nyugati kapcsolatrendszerekről és pénzmozgásokról. A külkereskedelem irányításának központosítása hivatalosan csak 1948/49-re valósult meg, de a kommunisták – saját bevallásuk szerint – már 1946 közepére a teljes forgalom felett képesek voltak ellenőrzést gyakorolni, ugyanis bizonyos cégeket, illetve egyes közgaz-

13 MOLNÁR János: „A másodrendű vádlott.” Villányi András elítélésének és rehabilitációjának rekonstrukciója. *Múltunk*, 2009/1. 133–134.

14 Uo.

15 Central Intelligence Agency (CIA), Freedom of Information Act Electronik Reading Room (FOIA), Hungarian Economic Activities in Western Europe, 1949. november 17. <<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R003600470003-2.pdf>>

16 Erről lásd: BORVENDÉG Zsuzsanna: *A hálózat emberei*. Megjelenés alatt.

gatási intézményeket, amelyek az ő kezükben voltak, nem lehetett megkerülni az üzletek bonyolítása során.¹⁷

1945–1946 folyamán még jobbára csempészetben merült ki a nemzetközi árucserre-forgalom. A termelés fokozatosan és nehézkesen állt vissza, a megtermelt javak nagy része pedig jóvátételként hagyta el az országot. 1947-től beszélhetünk értékelhető külkereskedelemről, és ekkor már egyértelműen a kommunisták kezében volt az ágazat.

1947 tavaszán Vass Zoltán megbízott egy baloldali újságíró, Bródy Sándor író fiát, Bródy Istvánt, hogy Németország nyugati megszállási övezeteibe utazva vegye fel a kapcsolatot néhány gazdaságpolitikussal. A felkeresett személyek mindegyike magas beosztásban teljesített szolgálatot a budapesti német nagykövetségen, a Harmadik Birodalom adminisztrációjának alkalmazottjaként. Karl Werkmeister közreműködött a zsidó deportálások megszervezésében, Herbert Schellpeper a mezőgazdasági termények Németországba szállítását irányította a háború alatt, míg Hans Englert – a náci Németország kereskedelmi képviselője – hazánk gazdasági javainak kihasználása mellett az itteni német nemzetiség körében a nemzetiszocialista ideológia terjesztéséért felelt. Bródy István tehát három *elkötelezett náci politikussal vette fel a kapcsolatot a kommunista párt megbízásából*, dacára annak, hogy saját családja és ő maga is néhány évvel korábban még a pusztító eszmék üldözöttjének számított. Rajtuk kívül számos egykori háborús bűnösrel üzletelt a szocialista Magyarország, még Kádár hatalomra jutása után is, miközben a politikai ellenfelekkel való leszámoláskor és a társadalommal szembeni retorziók során rendszeresen használták a „fasizmus” elleni harc retorikáját.

A bolsevikok legfőbb legitimációs alapja a '30-as évektől az antifasizmus elleni küzdelem volt, annak ellenére, hogy Sztálin és Hitler 1939 és 1941 között kollaboráltak egymással, legalábbis a Szovjetunió elleni német támadásig.¹⁸ A fenti történet azonban arra utal, hogy a két totális diktatúra közötti összejátszás a hadműveletek ellenére is fennmaradhatott titkosszolgálati szinten, hiszen máskülönben miért pont ezt a három embert kellett volna Bródynak felkeresnie.

A háború alatt Budapesten szolgálatot teljesítő náci funkcionáriusokat ismereniük kellett az illegálitásban működő helyi kommunistáknak, vagy még inkább a szovjet titkosszolgálat helyi embereinek, és erre a kapcsolatra alapozva küldhették megbízható elvtársukat a gazdasági együttműködés alapjainak lerakására Trizóniába. Az antifasizmus – mint oly sok minden a kommunizmus történetében – hazugság volt csupán.

A Bródy-féle puhatolózásokat hamarosan megállapodások követték, és Magyarország igen jó eredményeket ért el az évente lefolytatott kereskedelmi tárgyalásokon. Olyan kontingensek kiharcolására nyílt lehetőség – többnyire a fent említett politikusok együttműködésének és más exnáci funkcionáriusok korrumpálásának köszönhetően –, amelyek messze meghaladták a háborúban vesztes, vasfüggöny mögé zárt Magyarország várakozásait.¹⁹

LYUKACSOS VASFÜGGÖNY

Ekkor kezdődött tehát a későbbi meghatározó kapcsolatrendszerek kialakítása. Bár szovjet források hiányában csak feltételezéseink lehetnek, de elképzelhető, hogy 1945 után részben a magyarországi kommunisták feladata lett a nyugati hálózatok kézben tartása. Mint láthattuk, a két világháború között az internationalista brigádok tagjaként sok hazánkban született hithű funkcionárius

**konspiratív úton
szállították az illegális
támogatásokat**

17 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL). XIX-A-10. 66. d. Feljegyzés Vas Zoltán államtitkár úr részére az 1946. július 8-án folytatott beszélgetésről, 1946. július 9.

18 KOCH: I. m.; MITROVITS Miklós: A Molotov–Ribbentrop-paktum háttere. Legendák és tények. *Közép-Európai Horizontok*, 2020. április 2. <<http://horizontok.hu/2020/04/02/a-molotov-ribbentrop-paktum-hattere-legendak-es-tenyek/>>

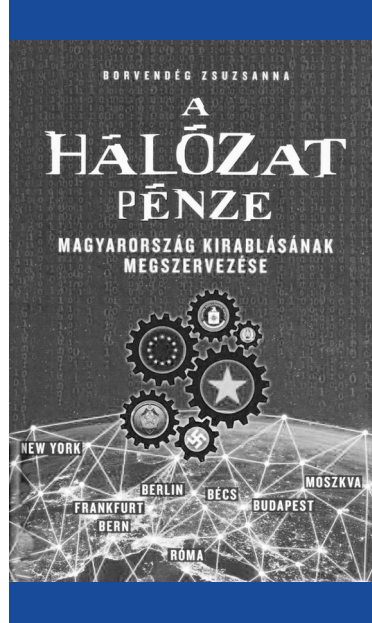
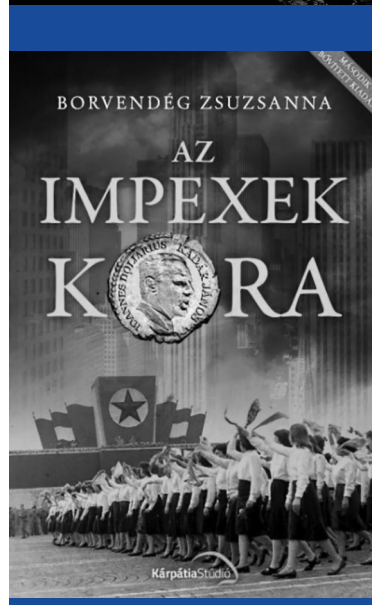
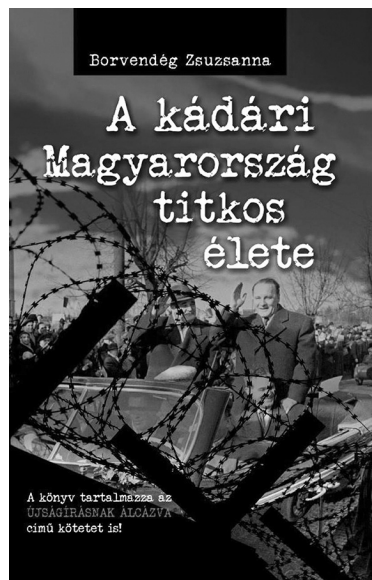
19 GÁBOR Péter: *Jóvátétel és külkereskedelmi orientációváltás Magyarországon, 1944–1949/51.* [doktori értekezés] Pécsi Tudományegyetem BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola, Pécs, 2013. <<https://idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/gaborpeterphd.pdf>>

szerepet vállalt a nyugati baloldali hadállások irányításában, szervezésében, vagyis ez ismert terep volt számukra. Miután az ország szovjet érdekszférába került, a birodalom peremterületévé, határává vált, így nemcsak a személyi feltételek voltak adottak, hanem a földrajzi pozíció is kiválóan alkalmas lehetett arra, hogy kiskaput hozzanak létre a két világrend között.

Ennek egyrészt gazdasági jelentősége volt, hiszen a globalizáció útját járó pénzvilágnak a politikai polarizálódás ellenére is szüksége volt a tőkeáramlás biztosítására, másrészt a hidegháború kibontakozása még fontosabbá tette a Szovjetunió számára a nyugati hálózatok bomlasztó és hírszerző munkáját. A kezdeteknél elsősorban a moszkovita keménymag asszisztált, feltehetően közvetlen szovjet utasításra, később pedig a teljes pártállami felsővezetés kiszolgálhatta ezt az elképzelést. A kádári nyugati nyitás politikája hozzájárult az említett kapcsolatrendszerek elmélyüléséhez, mind gazdasági, mind ideológiai vonalon, a globális hálózatrendszerek magyarországi befolyása és a hozzájuk kapcsolódó belföldi haszonélvezők hatalma és súlya ennek köszönhetően erősödött meg. Kádárnak tőkére és technológiára volt szüksége, csakúgy, mint a fegyverkezési versenybe bocsátkozó Szovjetunióknak, így a meglévő hálózatot fokozottabb üzemmódba kellett váltani. A kapcsolatok élénkítésével párhuzamosan anomáliák jelentkeztek a rendszerben: az eddig főleg ideológiai megfontolásokat követő, hithű kommisszárok következő generációja egyre inkább korrumpálódott, és jelentős anyagi előnyökért cserébe nyugati pénzügyi központok kiszolgálóivá váltak.

A korrupció az államosított külkereskedelem természetes eleme volt. A szovjetek által felfuttatott közvetítő kereskedelmet, amellyel a nyugati támogatók illegális finanszírozását is megoldották, kötelező jelleggel kellett alkalmazni a keleti blokk országaiban 1945 után. Ez azt jelentette, hogy az árucseré-forgalom pénzügyi kalkulációiban eleve ott szerepeltek a titkos jutalékok, amelyeket eleinte párttámogatásra szántak ugyan, de később egyre nagyobb hányadát nyugati üzletemberek megvesztegetésére fordították. Az „alkotmányos költségként” megjelenő tételek is hasonló célt szolgáltak: korrupciós pénzek, titkos jutalékok, illegális titkosszolgálati műveletek fedezetét jelentették, és az elszámolásuk sem volt annyira szigorú, így gyakoriak voltak a visszaélések.

A sikkasztás általánossá vált, a '60-as években megjelentek a nyugati bankfiókokban vezetett titkos számlák, amelyeken a szocialista Magyarország leendő pénzügyi elitje gyűjtögette vagyonát. A vesztegetés kétirányú volt. A nyugati cégekkel szorgalmazott kapcsolatok lehetőséget adtak a nagy kapitalista konszerneknek, hogy belépjenek a kiéhezett keleti piacokra, ahol versenytárs nélkül élvezhették a kivételezett pozíció minden előnyét. Sok pénzt voltak hajlandók fizetni azért, hogy másodosztályú vagy leselejtezésre váró termékeiket, vagy akár azokat a műszaki megoldásaikat, amelyekkel Nyugaton versenyképtelenek lettek volna, Keleten értékesíthessék. A tervutasításos rendszer tökéletes keretet jelentett mindehhez, hiszen éppen a pártállami diktatúra nyújtotta számukra a legnagyobb szabadságot a profitszerzéshez: nem kellett alkalmazkodni a fogyasztói igényekhez, általában az árverseny is elmaradt, hiszen a korrumpált döntéshozók minden más kezdeményezést kiszorítottak a piacról, ha személyes érdekük úgy kívánta. Az állami monopóliummal rendelkező külkereskedelmi vállalatokat nem terhelte a termelés költsége, viszont kizárólagos hatalmukban állt a legyártott termékek piacra dobása és a termeléshez szükséges nyersanyagok, eszközök beszerzése. Nem a termelés optimalizálása és a gazdaságosság volt a döntéseknél a legfőbb szempont, hanem az egyéni érdekek, vagyis a partner korrupciós hajlandósága. Mindez azt is jelentette, hogy a hidegháborús szembenállás kisiklott az üzleti érdekek mentén, az amerikai adminisztráció

Borvendég Zsuzsanna trilógiája:
A kádári Magyarország titkos élete (2019),
Az impekek kora (2. kiadás, 2020),
A hálózat pénze (2020)

Posztkommunizmus –

A budapesti Szoborparkban álló
A néphatalom hőseinek emlékhelye
(id. Kalló Viktor, 1983)
című dombormű részlete
(Babak Fakhamzadeh felvétele)

szigorú embargós rendelkezéseit nem lehetett betartatni. A Szovjetunió természetesen kihasználta az egyre terebélyesedő üzleti kapcsolatrendszert a saját pozícióinak javítására, és Magyarország a „keleti blokk” első számú embargós beszerzőjévé vált a ’80-as évekre.

A PÉNZ AZ ÚR

A Magyarországon megszülető pénzarisztokráciát a külkereskedelem fedésében kialakuló maffiaszerű hálózat tagjai alkották (külkereskedelmi vállalatok vezetői, bankárok, titkosszolgálati emberek, egyes pártfunkcionáriusok), akik egyre nagyobb befolyást nyertek gazdaságpolitikai téren is. Lobbijüknek tudható be az a pénzügyminiszeri rendelet, amely 1972-ben lehetőséget adott arra, hogy a külkereskedelmi vállalatok egyedi engedély nélkül is cégeket alapíthassanak a kapitalista világban. Ezek a vállalkozások számos újabb céget hoztak létre, amelyeket már nem jegyeztek be Magyarországon: megkezdődött a kommunista *offshore*-birodalom kiépítése. Az olajozottan működő jutalékrendszer innentől kezdve nem a testvérpártokat erősítette, hanem a létrehozott vállalatok kasszáiba került, ahonnan kézen-közön nyoma veszett.

De nem csak a kenőpénzek tűntek el. A külkereskedelem felhasználásával beindítottak egy pénzszivattyút, amely lerabolta az országot. A közvetítő kereskedelem aránya az egész világon Magyarországon volt a legmagasabb: az impexek (export-import állami vállalat) a legkülönbözőbb árucikkeket vásárolták fel, és gyakran veszteséggel adták tovább azokat – az extra profitot realizáló nyugati cégek pedig zsebekbe visszacsorgatott jutalékokkal hálálták meg a jövedelmező megállapodásokat. Óriási károkat okoztak ezekkel az üzletekkel, és a külkereskedelmi deficit nagyban hozzájárult hazánk eladósodásához. Az adósságspirál gyorsuló ütemének egyik felelőse Fekete János volt, aki rossz

árfolyampolitikával²⁰ és a hitelfelvételek erőszakos propagálásával is segítette a pénzügyi összeomlást, miközben maga is meghatározó figurája volt az *impex-maffiának*.²¹

A szovjetek és a pártállami vezetők tétlenül nézték a visszaéléseket. Bár egy-egy esetben indult bünyügyi vizsgálat, de vagy lezáratlanul végződött az ügy, vagy egy bűnbakot állítottak a bíróság elé, aki a hálózat szempontjából jelentéktelen figura volt. Mindez arra utal, hogy a pénzszivattyú működtetése állami védelmet élvezett. Jelenleg nem állnak rendelkezésre olyan dokumentumok, amelyek alapján biztos következtetést vonhatnánk le ennek okáról, de feltételezéseink lehetnek. Az egyik nyomós érv a rendszer működtetése mellett az embargós technológiák beszerzése volt, hiszen az *offshore* jelleggel működő cégek szabadon megvásárolhattak bármilyen terméket a piacokon, és azokat becsempészheték a blokkba – vagyis szovjet szempontból stratégiai kérdés volt a létezésük. A másik logikus következtetés, hogy mind a megszálló hatalom, mind a pártállam felsővezetése valamilyen szinten haszonélvezője lehetett a rablásnak. Személy szerint egyelőre nehéz beazonosítani, közülük kik fedezték hazánk kifosztását, minden bizonnyal itt is léteztek különböző lobbicsoportok, közöttük érdekek és ellenérdekek feszültek. Mivel a szovjetek a magyarországi kommunistákat is bevonták a nyugati hálózatok szervezésébe, olyan szövevényes kapcsolatrendszer épült ki az idők során, amely ezer szállal fonhatta be a hazai pártállami hierarchiát, olyan döntéseket kényszerítve ki a vezetésből, amellyel fokozatosan szűkítették az ország mozgásterét. Mire elérkeztünk a szocialista blokk összeomlásáig, már nem a szovjet megszálló csapatok csonkították igazán hazánk szuverenitását, hanem azok a nyugati pénzhatalmi központok, amelyek a gazdasági életet meghatározták.

Ezek az erők készültek a váltásra. Igyekeztek kinevelni egy olyan generációt, akik alkalmasak arra, hogy a szellemi és a politikai életben is átvegyék a hatalmat, ha elérkezett az idő. Már a '70-es évek második felében megjelentek hazánkban a „filantróp” üzletemberek, akik látszólag szívükön viselték a két világrend közötti békés egymás mellett élés gyakorlatát. Armand Hammer – a milliárdos amerikai, aki kitalálta és megvalósította a '20-as évek elején a Szovjetuniót anyagilag megerősítő koncessziós szerződéseket, majd Sztálin kivételével az összes szovjet pártfőtítkárral szoros barátságot ápolt – például rendszeresen ellátogatott Magyarországra a '70-es évek végétől, és tárgyalásokat folytatott a gazdasági és kulturális vezetéssel. Cyrus Eaton, a másik milliárdos „filantróp”, aki Kádár hivatalos amerikai látogatása idején díszvacsorát adott a magyar pártfőtítkárnak, csak azért nem volt jelen a '80-as évek Magyarországon, mert 1979-ben elhunyt, de jött helyette más. Andrew Sarlós vagy George Soros a két legismertebb pénzember, akik már nyíltan a posztkommunista időszak politikai vezetőit kívánták hadrendbe állítani.²²

A Soros Alapítvány által támogatott liberális értelmiség vagy a későbbi Szabad Demokraták Szövetségének (SZDSZ) alapítóit kiszemelő Winter Bank²³ – amely Bécsben az egyik központja volt a Fekete János mögött álló pénzügyi köröknek – egyértelmű példa arra, hogy ezek a nyugati gazdasági erőterek mindent megtettek azért, hogy védjék a pozícióikat. Aktívan és közvetlenül avatkoztak be a belpolitika alakulásába, és különböző forgatókönyvekkel készülhettek a váltásra. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) alapítója, Bíró Zoltán visszaemlékezése szerint Soros őt is felkereste, miután a közvéleménykutatások a népi vonalat követő nemzeti-konzervatív párt erősödését mutatták, és meg-

a kommunista offshore-birodalom kiépítése

20 Szabó Gergely: *A magyar államadósság keletkezése (1973–1989)*. Pénzriport, Bp. 2016.

21 Ő volt az egyik ötletgazdája a nyolcvanas években az Iránból az Egyesült Államokba transzferált olajszállításoknak, amelyen dollárszázmilliókat veszített Magyarország. Lásd: BORVENDÉG Zsuzsanna: *Az impex kora*. Kárpátia Stúdió, Köröstarján–Balatonfőkajár, 2020. 184–271.

22 Lásd bővebben: BÉKÉS Márton: *A Soros-birodalom születése = A Nagy Terv. A Soros-birodalom Közép- és Kelet-Európában*. Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, Bp. 2021. (A szerk.)

23 „Dr. Bergerstein (vagy Bergstein) György ügyvéd, a bécsi Winter Bank alkalmazottja közölte a hírforrással, hogy Bécsből nagyobb összeget szeretnének eljuttatni Rajk Lászlónak, Kertész Róbertnek és egy bizonyos Iván utónevű személynek. Ezt követően »megbízható zsidó fiúk« után érdeklődött, akik összekötőként felhasználhatók a belső ellenzékkel való kapcsolattartásban. Több magyar állampolgár nevét is felvetette, akikről szeretett volna jellemzést kapni.” *Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára*, 2.7.1. NOIJ 1986-III/I-108-108/1. 1986. június 4.

próbálta rábeszélni a magukat radikális ellenzéknek kinevező liberálisokkal való egyesülésre. Bíró elutasító válasza után Sarlós jelent meg a politikusnál, és felajánlotta támogatását az MDF részére. Eljátszották a jó rendőr–rossz rendőr szerepét, mint valami maffiafilmben. Ez azonban nem egy film, hanem a valóság volt, amelyben a tét nem volt kisebb, mint a magyar nemzet jövője.

Kik voltak ezek az emberek és mit akartak? Nyilván azoknak a pénzhatalmi központoknak a megbízottjai, akik az *offshore* hálózatot üzemeltették és az ország kifosztásának haszonélvezői voltak. Nem akartak kevesebbet, mint a pénzszivattyú további működtetésének biztosítását. A térség kifosztásának az a módja, amelyet évtizedek óta alkalmaztak, ellehetetlenült – ideje volt új kereteket kialakítani. A gazdasági összeomlás szélére került országban a diktatúra feltételrendszere már nem tudott kielégítő profitot termelni számukra, így nyitni kellett a szabad piacgazdaság irányába, hogy elrabolható legyen az is, amit eddig az állami tulajdon megvédett.²⁴ Nem volt mindegy tehát, milyen erők kerülnek hatalomra.

Nemcsak üzletemberek és tőkeérdekek korlátozták a szuverenitásunkat, de hivatalos diplomáciai képviselők – elsősorban az Amerikai Egyesült Államok nagykövetsége – és nemzetközi sajtóorgánumok is beavatkoztak belügyeinkbe az általuk preferált liberális értelmiség támogatásával. (Nem elhanyagolható tény, hogy a diplomácia és a média a titkosszolgálatok kedvelt fedőterepe.)

A nyugati nagytőke a jelek szerint az SZDSZ-t szemelhette ki a „trónutódlásra”. Az első szabad választások azonban nem teljesen úgy alakultak, ahogy a számukra legkedvezőbb forgatókönyv szövegezte, ezért az első pillanattól kezdve támadták a független magyar kormányt.

Néhány hónappal az Antall-kabinet beiktatása után

már puccsal próbálkoztak: a taxisblokádnak nem egyszerűen egy spontán megmozdulás volt, hanem feltehetően külföldi titkosszolgálatok által megfogalmazott és manipulált államcsínykísérlet, amely ugyan nem buktatta meg a kormányzó pártot, de annyira legyengítette erejét és tekintélyét, hogy a ciklus további részében folyamatosan védekezésre kényszerült. Végül 1994-re sikerült is a poszt-kommunista–liberális erőket hatalomra juttatniuk.

tőkeérdekek korlátozták a szuverenitásunkat

HÁBORÚBAN ÁLLUNK

A bolsevikoktól megörökölt hálózatok átvették hazánkban a kezdeményező szerepet már a '70-es évek elejétől, és jól vigyáztak arra, hogy a társadalom figyelme csak a pártállami keretekre összpontosuljon, azt higgye a nép, hogy annak felszámolásával végre a maga ura lehet. A régi hierarchiát lebontottuk, és megteremtettük a demokratikus politikai berendezkedés minden intézményi feltételét, de közben nem vettük észre, hogy a polipként terjeszkedő pénzhatalmi hálózatok uralma szinte mindent felülírt. A rendszerváltotatás folyamatába fektetett jobbító szellemi energiák ellenére az országot tovább fosztogatták, a magyar társadalom életszínvonalában bekövetkezett visszaesés pedig háborús mértékű volt.

A spontán privatizációnak nevezett fosztogatás után megkezdődött a törvényileg szabályozott kiárulás is, amely a rendszerváltást megelőző tíz évben kinevelt liberális értelmiség asszisztálásával brutális méreteket öltött. Az SZDSZ határozta meg az országleépítés csapásirányait. A '70-es évektől innen kivitt pénznek egy része visszatért működő tőkeként, és azt ünnepezték velünk, hogy ezúttal a tudatosan leamortizált és alulértékelt iparvállalatainkat vásárolják fel mélyen érteken alul. Vagyis *a rablott pénzen újra raboltak*. A Magyarország kifosztásával szerzett vagyonok még mindig be lehetnek épülve a magyar gazdasági életbe, és korlátozzák a nemzeti érdekérvényesítést, a szuverenitást. Háborúban állunk. ■

²⁴ Vannak adatok arra, hogy nyugatnémet nagytőkés körök már 1957-ben puhatólítottak azzal kapcsolatban, hogy az esetleges gazdasági liberalizáció járhat-e reprivatizációval, vagy biztosak lehetnek abban, hogy privatizációk során részesülhetnek majd a prédából. BORVENDÉG Zsuzsanna: *Mesés kémjátszmák. A nyugati külkereskedelmi hálózatok kiépülése 1945 után*. Magyarságkutató Intézet, Bp. 2020. 98–99.